

REFLECȚII PRIVIND MODUL DE PARTAJARE A EMBRIONILOR OBTINUȚI PRIN METODA DE FERTILIZARE IN VITRO DUPĂ DIVORȚUL SOȚILOR

Tatiana MIHAILOV

Doctor în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: mihailov.tatiana@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4527-3144>

Reproducerea umană asistată este o tehnică de reproducere care a devenit posibilă numai datorită apariției și utilizării pe scară largă a diverselor tehnologii moderne de către specialiștii din cadrul clinicilor de fertilizare, acolo unde sunt creați, depozitați și conservați gameți masculini și feminini, inclusiv și embrionii umani. Totodată, reproducerea umană asistată medical nu poate exista și fără o componentă juridică clară și fără echivoc. De regulă, în urma unei proceduri de fertilizare in vitro, rezultă un număr mai mare de embrioni decât cel necesar pentru implantare. Așadar, embrionii neutilizați pot fi distruși sau supuși crioconservării pentru o perioadă determinată sau nedeterminată de timp.

Cuvinte-cheie: tehnologii de reproducere asistate medical, fertilizare in vitro, embrion, crioconservare, consimțământ, contractualizare.

REFLECTIONS ON DIVISION OF EMBRYOS OBTAINED THROUGH THE IN VITRO FERTILIZATION METHOD AFTER DIVORCE OF SPOUSES

Assisted human reproduction is a reproductive technique that became possible only thanks to the emergence and widespread use of various modern technologies by specialists of fertilization clinics, where female and male gametes, as well as embryos, are created, stored and preserved. At the same time, medically assisted human reproduction cannot exist without a clear and unequivocal legal component. Usually, after an in vitro fertilization procedure, results a larger than required for implantation number of embryos. Therefore, unused embryos can be destroyed or cryopreserved for a definite or indefinite period of time.

Keywords: medically assisted reproductive technologies, in vitro fertilization, embryo, cryopreservation, consent, contracting.

RÉFLEXIONS SUR LE PARTAGE DES EMBRYONS OBTENUS PAR LA MÉTHODE DE FÉCONDATION IN VITRO APRÈS LE DIVORCE DES CONJOINTS

La procréation humaine assistée est une technique de reproduction qui n'est devenue possible que grâce à l'émergence et à l'utilisation généralisée de diverses technologies modernes par les spécialistes des cliniques de fécondation, où les gamètes mâles et femelles, y compris les embryons humains, sont créés, stockés et préservés. Dans le même temps, la procréation médicalement assistée ne peut exister sans un élément juridique clair et sans équivoque. En règle générale, à la suite d'une procédure de fécondation in vitro, il en résulte un nombre d'embryons supérieur à celui nécessaire à l'implantation. Par conséquent, les embryons non utilisés peuvent être détruits ou soumis à une cryoconservation pendant une durée déterminée ou indéterminée.

Mots-clés: technologies de procréation médicalement assistée, fécondation in vitro, embryon, cryoconservation, consentement, contractualisation.

РАЗМЫШЛЕНИЯ О РАЗДЕЛЕНИИ ЭМБРИОНОВ, ПОЛУЧЕННЫХ МЕТОДОМ ЭКСТРАКОРПОРАЛЬНОГО ОПЛОДОТВОРЕНИЯ ПОСЛЕ РАЗВОДА СУПРУГОВ

Вспомогательные репродуктивные технологии - это репродуктивная методика, ставшая возможной только благодаря появлению и широкому использованию специалистами клиник различных современных технологий оплодотворения, где создаются, хранятся и консервируются женские и мужские гаметы, а также человеческие эмбрионы. В то же время, вспомогательные медицинские репродуктивные технологии не могут существовать без четкой и однозначной правовой составляющей. Обычно, после процедуры экстракорпорального оплодотворения, образуется большее, чем необходимо для имплантации, количество эмбрионов. Поэтому, неиспользованные эмбрионы могут быть либо уничтожены, либо криоконсервированы на определенный или неопределенный период времени.

Ключевые слова: вспомогательные медицинские репродуктивные технологии, экстракорпоральное оплодотворение, эмбрион, криоконсервация, согласие, заключение контракта.

Introducere

Legea privind sănătatea reproducerii, definește în art.2 tehnologiile de reproducere asistată medical (TRA/ART) ca fiind „toate intervențiile care includ manipularea *in vitro* a oocitelor și spermatozoizilor umani sau a embrionilor în scopul reproducerii. Acestea includ, dar nu se limitează la: fertilizarea *in vitro* (FIV/IVF), transferul de embrioni (ET), injectarea intră citoplasmatică de spermatozoizi (ICSI), biopsia embrionară, testarea genetică preimplantare (PGT), ecluzarea asistată, transferul intrafalopian de gameți (GIFT), transferul intrafalopian de zigot (TIFZ), crioconservarea gameților și a embrionilor, donarea de spermă, oocite sau de embrioni, cicluri cu purtătoare gestaționale. TRA/ART nu includ inseminarea artificială folosind sperma de la partenerul femeii sau de la un donator de spermă” [1].

În mediul academic majoritatea dezbaterilor asupra tehnologiilor de reproducere umană asistată se focusează preponderent asupra aspectelor de ordin etic și moral, totodată nu putem nega faptul că la momentul actual aceste tehnologii constituie o provocare și pentru drept.

Așadar, din punct de vedere juridic, reprezintă un

mare interes modul cum vor fi soluționate litigiile ce pot apărea între foștii soți sau parteneri în cazul în care aceștia, pe parcursul căsătoriei sau concubinajului au consimțit asupra concepțiilor embrionilor prin metoda de fertilizare *in vitro*, la depozitarea și crioconservarea acestora în clinicile de specialitate, în cazul în care are: soții divorțează sau partenerii necăsătoriți se separă; unul dintre soți sau parteneri decedează; intervine incapacitatea de a lua decizii, fie din punct de vedere legal, fie luându-se în considerare starea de sănătate fizică; sau în cazul existenței unei executări necorespunzătoare a unui contract de prestări servicii medicale.

Pentru a putea găsi o soluție juridică corectă asupra problematicii ridicate, este necesar să cercetăm modul de calificare a embrionului uman în legislațiile diferitelor state ale lumii, precum și în jurisprudența internațională.

Materiale și metode utilizate

Pentru realizarea studiului dat au fost utilizate acte normative naționale și internaționale, precum și practica judiciară internațională în acest domeniu. În prezentul studiu au fost utilizate o serie de metode de

cercetare științifică, printre care menționăm în special: metoda istorică, metoda comparativă, metoda de analiză și sinteză, metoda generalizatoare, precum și alte metode științifice. Scopul acestui articol științific consta în clarificarea modului de calificare a embrionului uman și determinare a posibilităților legale de partajare a acestora între foștii soții în cazul survenirii divorțului acestora.

Rezultate obținute și discuții

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, recunoaște că până la momentul actual nu există o unanimitate în ceea ce privește calificarea juridică a embrionului uman între statele care sunt membre ale Consiliului Europei. Curtea menționează că calificarea juridică a embrionilor umani nu se poate reduce la sfera de aplicare a art.1 din Protocolul nr.1 la Convenția privind apărarea drepturilor și libertăților fundamentale, deoarece nu pot fi încadrați în categoria de „bunuri”, dar nici nu pot fi calificați ca fiind drept „persoane”. Așadar, Curtea consideră că embrionii umani pot fi considerați drept „o parte constitutivă” a patrimoniului genetic și a identității biologice a persoanei care și-a manifestat acordul la crearea embrionilor cu utilizarea materialului său genetic.

În acest sens, cea mai relevantă cauză din practica judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului este cauza *Parrillo c. Italia* (nr.46470/11) [2]. În speță, reclamanta împreună cu partenerul său, în anul 2002 au realizat o procedură de fertilizare *in vitro* în urma căreia au rezultat cinci embrioni. Fostul partener a decedat înainte ca embrionii respectivi să fie implantați, iar ca urmare a acestui fapt, reclamanta a renunțat la procedura propriu-zisă de implantare și a decis donarea acestor cinci embrioni în scopul cercetării științifice în vederea contribuției la progresul tratamentului maladiilor dificil de vindecat. La solicitarea reclamantei către Centrul de medicină reproductivă privind punerea la dispoziție a embri-

onilor aflați la depozitare, această a fost refuzată pe motiv că legislația italiană interzice și sancționează penal cercetarea științifică pe embrioni. Prin urmare, reclamanta a decis să se adrese Curții Europene pentru Drepturile Omului fiind invocată pretinsa încălcarea art.8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a art.1 din Protocolul nr.1 la Convenție. În argumentarea cererii depuse, reclamanta invoca că la nivel de legislație națională, peste patru luni după decesul partenerului său, a intrat în vigoare o lege care a prestabilit interdicția expresă de implantare a embrionilor *post mortem*. De asemenea, reclamanta a invocat faptul că refuzul Centrului de a pune la dispoziție sa embrionii în vederea donării are drept consecință distrugerea acestora, ceea ce încalcă dreptul embrionilor la viață.

În hotărârea din 27 august 2015, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a statuat că „embrionii sunt o parte constitutivă a patrimoniului genetic și a identității biologice ale reclamantei” [2]. De asemenea, Curtea în hotărârea respectivă a menționat că alegerea conștientă pe care o va exercita reclamanta cu privire la modul de utilizare a embrionilor reprezintă o exercitare a dreptului la autodeterminare a acesteia, iar prevederile art.8 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale devin aplicabile doar din perspectiva respectării dreptului la viață privată. Totodată, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a precizat că nu are metode adecvate în vederea verificării voinței reale a partenerului care a decedat, în sensul în care și-a exprimat sau nu voința în vederea donării embrionilor în scop de cercetare. Ca urmare a hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului embrionii crioconservați au fost distruși.

O altă cauză relevantă din practica judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului în materia partajatului embrionilor după separarea partenerilor, o reprezintă cauza *Evans c. Regatul Unit* [3]. În speță, reclamanta Evans împreună cu partenerul său,

În vara anului 2000 au început un tratament contra infertilității. În octombrie 2000, reclamanta a fost diagnosticată cu tumori pre-canceroase la ovare, și i-a fost propusă prelevarea câtorva ovule pentru a putea fi realizată procedura de fertilizare *in vitro*, înainte de a suporta intervenția de ovariectomie. În timpul consultației medicale, reclamanta Evans și partenerul său au fost informați despre necesitatea semnării unui formular prin care fiecare își manifestă acordul pentru tratamentul în cauză, totodată partenerii fiind informați că își pot retrage consimțământul exprimat în orice moment, până la implantarea propriu-zisă a embrionilor în uterul reclamantei. În anul 2001, în urma realizării procedurii de fertilizare *in vitro* au rezultat șase embrioni care au fost supuși procesului de crioconservare. Peste două săptămâni reclamantei i-au fost extirpate ovarele, fiind informată că va fi necesar scurgerea unu termen de doi ani până la implantarea embrionilor în uter. În mai 2002 cuplul s-a separat, fostul partener retrăgându-și consimțământul pentru utilizarea embrionilor concepuți cu reclamanta, insistând la distrugerea acestora.

În argumentarea cererii depuse, reclamanta a invocat pretinsa încălcare a art.2 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, care garantează în mod expres dreptul la viață, deoarece retragerea acordului fostului partener va avea drept consecință distrugerea embrionilor crioconservați, precum și o pretinsă încălcare a prevederilor art.8 din Convenție care garantează dreptul la respectarea vieții private și de familie, reclamanta fiind în imposibilitate de a deveni părinte a unui copil biologic.

În hotărârea din 10.04.2007 a Curții s-a stabilit că nu a existat o încălcare a prevederilor art.2 din Convenție, deoarece embrionii nu se bucură de dreptul la viață. Totodată, Curtea nu a sesizat nici o încălcare a prevederilor art.8 din Convenție. Curtea și-a motivat hotărârea prin faptul că reclamanta nu a demonstrat că dreptul național britanic reprezintă

un impediment din punct de vedere juridic, social sau fizic să devină mamă, reclamanta fiind liberă de a adopta în orice moment un copil sau de a realiza o procedură de fertilizare *in vitro* utilizând în acest sens un terț donator. De asemenea, Curtea reiterează că în speța respectivă apare un conflict între drepturile reclamantei și a fostului său partener, care nu poate fi soluționat acordându-se prioritate dreptului reclamantei de a fi părinte din punct de vedere genetic al viitorului copil, în detrimentul dreptului fostului partener la respectarea manifestării sale de voință de a nu deveni tatăl copilului reclamantei. Așadar, urmare a acestei decizii, reclamanta nu a putut utiliza embrionii supuși crioconservării, fiind dispusă distrugerea acestora.

Controverse asupra calificării embrionului uman există și în jurisprudența Statelor Unite ale Americii. Primul litigiu asupra embrionilor crioconservați a apărut în cazul *York vs. Jones* [4] care a fost soluționată în anul 1989 de către *United District Court for Eastern District*. Litigiul a fost declanșat de către soții York împotriva Institutului de Medicină Reproductivă Jones, din cauza faptului că acesta din urmă, a refuzat să le pună la dispoziția soților, embrionii creați prin tehnica de fertilizare *in vitro* și supuși crioconservării, pentru utilizare într-o altă clinică de fertilizare. Instanța de judecată a admis integral cererea soților York recunoscând dreptul lor de dispunere asupra embrionii creați, aceștia putând fi mutați oriunde doresc. Instanța și-a argumentat hotărârea prin faptul că între soți și institut s-a creat un raport contractual, care a fost calificat de către instanță ca fiind unul de depozit, iar în baza acestui tip de contract se transmite doar posesia, nu și proprietatea. Prin urmare, în speța data embrionii umani au primit calificarea de bunuri, nu și cea de persoane.

La nivel legislativ în Statele Unite ale Americii, este prescrisă obligația expresă a medicului curant de a pune la dispoziția cuplurilor care recurg la tehnicile de reproducere umană asistată informația

despre dreptul de dispunere pe care îl pot exercita asupra embrionilor obținuți prin metoda de fertilizare *in vitro*. Informațiile respective trebuie să facă neapărat referire la termenul maxim de depozitare a acestor embrioni supuși crioconservării și opțiunile pe care le au soții sau partenerii în cazul în care divorțează sau se separă, unul dintre ei decedază sau abandonează embrionii. În acest caz, cuplu decide la divorțul soților sau separarea partenerilor asupra următoarelor opțiuni: embrionii să rămână la dispoziția femeii; embrionii să fie puși la dispoziția bărbatului; embrionii să fie donați unui alt cuplu sau unei alte persoane; să decongeleze embrionii nerecurgând în continuare la implantarea acestora, ce va avea drept efect distrugerea acestora.

În ceea ce privește legislația Republicii Moldova, art.9 alin.(6) din Legea privind sănătatea reproducerii menționează că „folosirea tehnologiilor de reproducere asistată medical este posibilă numai în baza consimțământului informat scris al beneficiarului, valabil pentru o singură procedură, care va include informații veridice și complete privind: esența tehnologiilor de reproducere asistată medical care urmează a fi folosite; aspectele medicale și cele legale ale procedurilor ce urmează a fi efectuate; riscurile asociate, efectele secundare și complicațiile posibile; rezultatele așteptate în urma tratamentului efectuat și factorii de care depinde rezultatul” [1].

În Republica Moldova pot recurge la utilizarea tehnologiilor de reproducere umană asistate medical atât cuplurile care sunt căsătorite în modul stabilit de lege, precum și cuplurile care conviețuiesc într-un concubinaj. În ambele cazuri este necesar ca soții sau partenerii să-și manifeste acordul expres în formă scrisă asupra procedurilor medicale ce urmează a fi realizate.

Consimțământul informat depus anterior va fi lipsit de efecte juridice fie în cazul în care unul dintre soți sau parteneri îl retrage într-un mod expres, depunând în acest sens o cerere scrisă, fie în cazul

survenirii unor circumstanțe cum ar fi: desfacerea căsătoriei, separarea partenerilor, decesul unuia dintre soți sau parteneri. Aceste evenimente trebuie să aibă loc până la finalizarea procedurilor de reproducere asistate medical. De asemenea, consimțământul informat poate fi retras în formă scrisă, la solicitarea unuia dintre soți sau parteneri, fără existența căror-va circumstanțe obiective, cu condiția că acest consimțământ să fie retras neapărat în prezența medicului și până în momentul în care s-a produs inseminarea sau transferul embrionului în corpul femeii. Revocarea benevolă a consimțământului informat după acest moment va fi lovită de nulitate absolută și nu produce efecte juridice.

Persoanele care și-au dat consimțământul informat scris în vederea utilizării tehnologiilor de reproducere asistată medical, în cazul nașterii prin această metodă a unuia sau mai multor copii, se înscriu ca părinți ai acestora în modul prevăzut de Codul familiei [5] și nu au dreptul prin prisma art. 49 din acest cod să-și conteste maternitatea și/sau paternitatea făcând referință la aceste circumstanțe.

Concluzii

Analiza jurisprudenței și a legislației mai multor state ne permite a concluziona că soluționarea disputelor apărute între foștii soți după divorț sau foștii parteneri după separarea acestora, are loc ținându-se cont de principiul autonomiei de voință al acestora, în așa mod ignorându-se în totalitate posibilitatea de calificare a embrionilor umani ca și ființe umane.

Așadar, în cazul în care un cuplu divorțează sau se separă, soarta embrionilor rezultați ca urmare a utilizării tehnicilor de reproducere umană asistată medical este decisă ținându-se cont de voința unuia dintre parteneri de a nu fi părinte, fie în general, fie în speță cu un partener determinat, în baza dreptului la autodeterminare a persoanei, care intră în sfera de aplicare a art.8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [6]. În această situație dreptul unuia

dintre soți de a nu devine părinte biologic, prevalează asupra dreptului celuilalt soț la procreare, și ca urmare în toate aceste cazuri embrionii vor fi supuși distrugerii.

Referințe bibliografice

1. Legea privind sănătatea reproducerii, nr.138 din 15.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.

2. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 27.08.2015 în cauza Parrillo împotriva Italiei, cererea nr. 46470/11. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-178811%22%5D%7D>. (Accesat la 15.03.024).

3. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 10.04.2004 în cauza Evans împotriva Regatului Unit, cererea nr. 6369/05. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-119542->

[&filename=CASE%20OF%20EVANS%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BRomanian%20Translation%5D%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.pdf&logEvent=False](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-119542-&filename=CASE%20OF%20EVANS%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BRomanian%20Translation%5D%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.pdf&logEvent=False). (Accesat la 15.03.024).

4. CHAPMAN, Jennifer E. York v. Jones (1989). In: *Embryo Project Encyclopedia*, 2013-10-07. ISSN: 1940-5030. Disponibil: <https://hdl.handle.net/10776/6279>. (Accesat la 15.03.024).

5. Codul Familiei al Republicii Moldova, nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.

6. Convenția de la Roma pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1997). În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998)*, vol. I. Chișinău: Moldpres, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998.